

Poezja Zbigniewa Herberta wobec cierpienia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Zbigniew Herbert, *Pan Cogito opowiada o kuszeniu Spinozy*, [w:] *Pan Cogito*.
- Źródło: Ryszard Przybylski, *Klasyczne Cogito a cierpienie*, dostępny w internecie: <https://fundacjaherberta.com/zbigniew-herbert/tworczosc/zbigniew-herbert-czytany-przez-krytykow/miedzy-cierpieniem-a-forma/> [dostęp 10.09.2020].
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Modlitwa Pana Cogito podróżnika*, [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*, oprac. R. Krynicki, wybór R. Krynicki, Kraków 2017, s. 201–202.

- Źródło: Zbigniew Herbert, *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, oprac. R. Krynicki, Kraków, s. 376–377.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta (fragmenty)*.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Łóżko Spinozy*, [w:] tegoż, *Martwa natura z wędzidłem*.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Apollo i Marsjasz*, [w:] *Studium przedmiotu*.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*, [w:] *Pan Cogito*.

Poezja Zbigniewa Herberta wobec cierpienia

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy poznając biografię twórcy, możemy wnikać głębiej w jego dzieła? Jaką rolę w procesie twórczym pełni cierpienie? Czy zmaganie się z wewnętrznymi dramatami jest siłą napędową poezji, czy może to misja tworzenia pozwala opanować cierpienie i pisać mimo wszystko?

Harmonia, spokój i powściągliwość wierszy Zbigniewa Herberta zaskakują w zderzeniu z ogromem niepokoju, z którym poeta zmagał się w życiu. Jego wiersz *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu* pozwala zrozumieć ten fenomen. To klucz do zgłębienia istoty twórczości, a zarazem przejmujący duchowy przewodnik dla wszystkich, dotkniętych przez los. Herbert dzieli się z czytelnikiem sposobami radzenia sobie z trudnym i dojmującym doświadczeniem. Nie daje łatwego pocieszenia, ale zestaw praktycznych wskazówek, jak wykorzystać odczuwany ból i lęk. Być może tylko język poezji jest w stanie oddać mądrość i głębię tych przemyśleń.

Twoje cele

- Dostrzeżesz problematykę biograficzną Zbigniewa Herberta i jego zmaganie się z wewnętrznym dramatem.
- Dokonasz analizy wiersza *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu* w kontekście biografii Zbigniewa Herberta.
- Zastanowisz się nad rolą cierpienia w twórczości Zbigniewa Herberta.

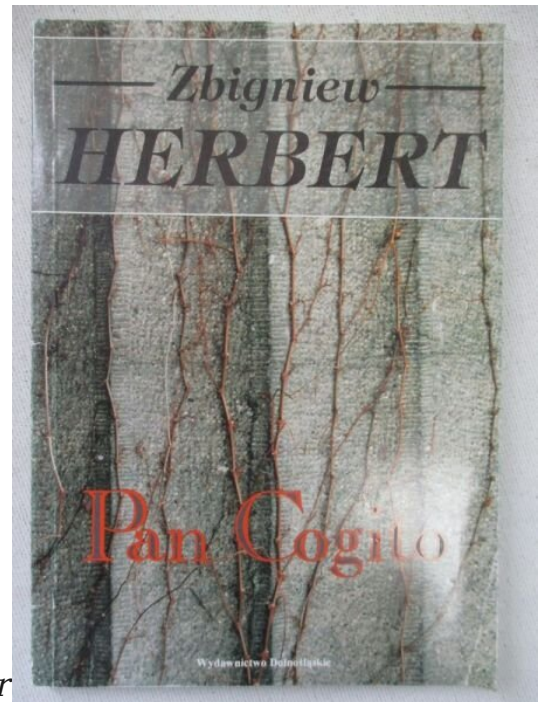
Przeczytaj

Zbigniew Herbert zmagał się z wieloma chorobami, nie tylko fizycznymi, ale także o podłożu psychicznym. Jego życie naznaczone było cierpieniem i desperackimi próbami poradzenia sobie z nim, zwłaszcza gdy odbierało mu ono zdolności twórcze.

W 1974 roku ukazał się tomik wierszy Herberta *Pan Cogito*. Tytułowy bohater to oryginalna postać poetycka, człowiek „myślący” („Cogito”), a więc intelektualista, który komentuje rzeczywistość, wątpi, zadaje pytania i szuka na nie odpowiedzi. Czasem jest naiwny, popełnia błędy, ale ma głębokie poczucie moralności i etycznej odpowiedzialności. Reprezentuje świat wartości humanistycznych, etosu codziennego heroizmu oraz wierności swoim przekonaniom.

Czasami możemy odnieść wrażenie, że Pan Cogito przemawia głosem autora, że to jego *alter ego*. Pan Cogito jest bohaterem także następnych tomów poetyckich Herberta. Na tle polskiej literatury jest to postać niezwykła, niemająca swojego odpowiednika w żadnym innym utworze. Jednym z towarzyszy życia Pana Cogito jest cierpienie.

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

” Kim jest więc ten cierpiący człowiek, którego ból dochodzi do bliźnich, a więc i do artysty, jako wyobrażenie, idea, słowo? Kim jest ten człowiek, który męczy się i cierpi w świecie bez harmonii? Czy ciągle jest on jeszcze traktowany, zgodnie z antropologią świata śródziemnomorskiego, jako osoba, wartość najważniejsza, święta i nietykalna? Nieco później w wierszu *Pan Cogito rozmyśla*

o cierpieniu Herbert określił dość dokładnie, jak rozumie fenomenologię cierpienia. Cierpienie należy:

(...)

przyjąć

ale równocześnie

wyodrębnić w sobie

i jeśli to jest możliwe

stworzyć z materii cierpienia

rzecz albo osobę

grać

z nim

oczywiście

grać

bawić się z nim

bardzo ostrożnie

jak z chorym dzieckiem

wymuszając w końcu

głupimi sztuczkami

nikły

uśmiech

Za stwierdzeniami tymi kryje się przekonanie, że dopiero cierpienie tworzy z człowieka osobę. Kiedy na przykład Leibniz pisał, że forma wynika niejako z monady, która, jak każdy byt ostateczny, jest tym, czym jest, czyli bytem indywidualnym i konkretnym, to miał na myśli przede wszystkim człowieka, który ma poczucie własnej osobowości i odczuwa, że jego ciało jest inne niż wszystkie inne ciała. Dlatego też, posługując się już choćby tylko kategoriami Leibniza, można sformułować myśl, że

cierpienie, jako jedna z form odczuwania swej odrębności, konstytuuje człowieka w osobę.

Nie byłby jednak Herbert synem swego stulecia, gdyby nie wiedział, że jednocześnie próba komunikacji ze światem rozkłada człowieka jako osobę. W istocie rzeczy człowiek jest antynomią cierpienia, które nadaje mu formę, i komunikacji, która go jej pozbawia. Człowiek dla siebie jest formą jednolitą, scaloną i ciągłą. Człowiek dla innych jest bezforemnym, niejednorodnym zespołem różnorodnych wypowiedzi. Konflikt osoby i persony jest więc losem człowieka. W tym przypadku klasycy i romantycy, [Racine](#) i [Edgar A. Poe](#), są tego samego zdania: człowiek jest rozdwojony. Co więcej, ból fizyczny, który scala go w formę, kiedy nabiera charakteru komunikacji, musi go jednocześnie rozbić. Kiedy człowieka biorą na tortury, a jest to przecież także rodzaj komunikacji, aby obnażył swą bezsilność albo wydał przyjaciół, dowiaduje się on, jak krucha jest jednolitość jego osoby. To samo cierpienie, które konstytuuje podmiot w formę, staje się główną przyczyną jego rozpadu. Człowiek jest podmiotem-ciałem i kiedy rozpada się ciało, rozpada się również podmiot. Nie zawsze chodzi tu o ból tortur. Może to być również ból samotności.

Cierpienie więc sprawia, że w każdej chwili jesteś i przestajesz być formą. Ciągłe jesteś osobą i ciągle doświadczasz depersonalizacji. Ten wynikający z samej istoty cierpienia antagonizm między osobą a personą jest fundamentem klasycznej poetyki Herberta. Persony nie interesuje, jaki będzie los człowieka. Persona, dzieło stworzone przez osobę, nie ma ciała i wobec tego nie cierpi. Dzięki temu podobna jest do anioła lub do umarłego. Natomiast osoba martwi się, czy persona uzyska żywot wieczny.

*„co będzie
kiedy ręce
odpadną od wierszy”*

*gdy w innych górach
będę pił suchą wodę*

*powinno to być obojętne
ale nie jest*

*co stanie się z wierszami
gdy odejdzie oddech
i odrzucona zostanie
łaska głosu*

(...)

(Co będzie, N 59)

Osoba przegrywa walkę z czasem historycznym, w chwili kiedy zaczyna istnieć. Może pocieszyć się tym, że sama historia przegrywa w końcu do życia. Trwa tylko to, co trwa w świadomości żyjących. Trwać znaczy być pomyślanym przez człowieka żyjącego tu i teraz. Dlatego wszyscy polegli są zawsze razem. Starszy brat, który powrócił spod Verdun

„(...)

*do utraty oddechu
podrywał z ziemi poległych kolegów
Rolanda Feliksiaka Hannibala”*

krzyczał

*że to ostatnia wyprawa krzyżowa
że wkrótce Kartagina padnie*

(...)

(Deszcz, HPG 51)

Każde dzieło sztuki uczy człowieka, że naprawdę i realnie istnieje tylko czas Wiecznego Teraz. Oto co Herbert napisał o Akropolu: „Powtarzałem sobie tedy niezdarną formułę: on jest i ja jestem, a ogromna przestrzeń czasu dzieląca daty naszych urodzin kurczyła się, nikła. Byliśmy współcześni”.

Wieczność jest więc tylko udziałem persony. Ciało nie dostanie się nigdy do tego królestwa, które chrześcijanie nazywają rajem. Cierpienie istotnie przekształca osobę w personę, ale jednocześnie sprawia, że człowiek może przedostać się ze sfery czasu historycznego do wieczności w czasie.

Jeśli cierpienie jest źródłem napięć, które zakorzeniają człowieka jednocześnie w czasie historycznym i w wieczności, to nic dziwnego, że w wyobraźni poetyckiej Herberta zjawiał się w końcu Pan Cogito. Klasyczne cogito konstytuuje się bowiem

między cierpieniem a formą. Bohater ten jest w pewnym sensie archetypem osoby ludzkiej, którą Herbert „stworzył z materii cierpienia”. Toteż tom poezji, w którym opisany został jego żywot i w którym poeta przekazał nam jego myśli, stanowi ukoronowanie poetyckiej antropologii Herberta.

Herbert nie przedstawił Pana Cogito jako wystarczający sobie byt, ponieważ nie uważa, aby to, czym dany człowiek jest – użyjmy tu sformułowania z książki Mieczysława Gogacza *Wokół problemu osoby* – znajdowało się wewnątrz niego, w nim. Na odwrót. O tym, że Pan Cogito jest osobą, decyduje właśnie to, co znajduje się poza nim. Pan Cogito staje się więc osobą w relacji do świata, do innego człowieka, do zmarłych przodków, do Boga, do siebie, do kultury w końcu.

Źródło: Ryszard Przybylski, *Klasyczne Cogito a cierpienie*, dostępny w internecie: <https://fundacjaherberta.com/zbigniew-herbert/tworczosc/zbigniew-herbert-czytany-przez-krytykow/miedzy-cierpieniem-a-forma/> [dostęp 10.09.2020].

Słownik

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – zjawisko, *lógos* – słowo, nauka) – kierunek filozoficzny rozwijający się w początku XX w., postulujący metodę filozofowania polegającą na zaniechaniu czysto pojęciowych spekulacji przez „powrót do rzeczy”, tj. do uzyskania bezpośredniego doświadczenia tego, co dane, a w czym przejawiają się przedmioty; danymi tymi, wg fenomenologii są m.in.: wartości, wytwory kultury, a także (w tzw. nastawieniu ejdetycznym) istota rzeczy i idee, umożliwiające poznanie; fenomenologia głosi postulat metodologiczny, tzw. redukcji fenomenologicznej, tj. „zawieszenia” naturalnego przekonania o istnieniu świata realnego, w celu poznawczego dotarcia do tzw. czystej świadomości oraz *eidos*, czyli istoty rzeczy; głównym zadaniem filozofii ma być, wg fenomenologii, analiza i opis przeżyć („aktów intencjonalnych”) czystej świadomości

monada

(gr. *monás*, *monádos* – jedność, jednostka) – termin pochodzący od pitagorejczyków, określający indywidualną, prostą substancję, elementarny, duchowy lub cielesny składnik rzeczywistości

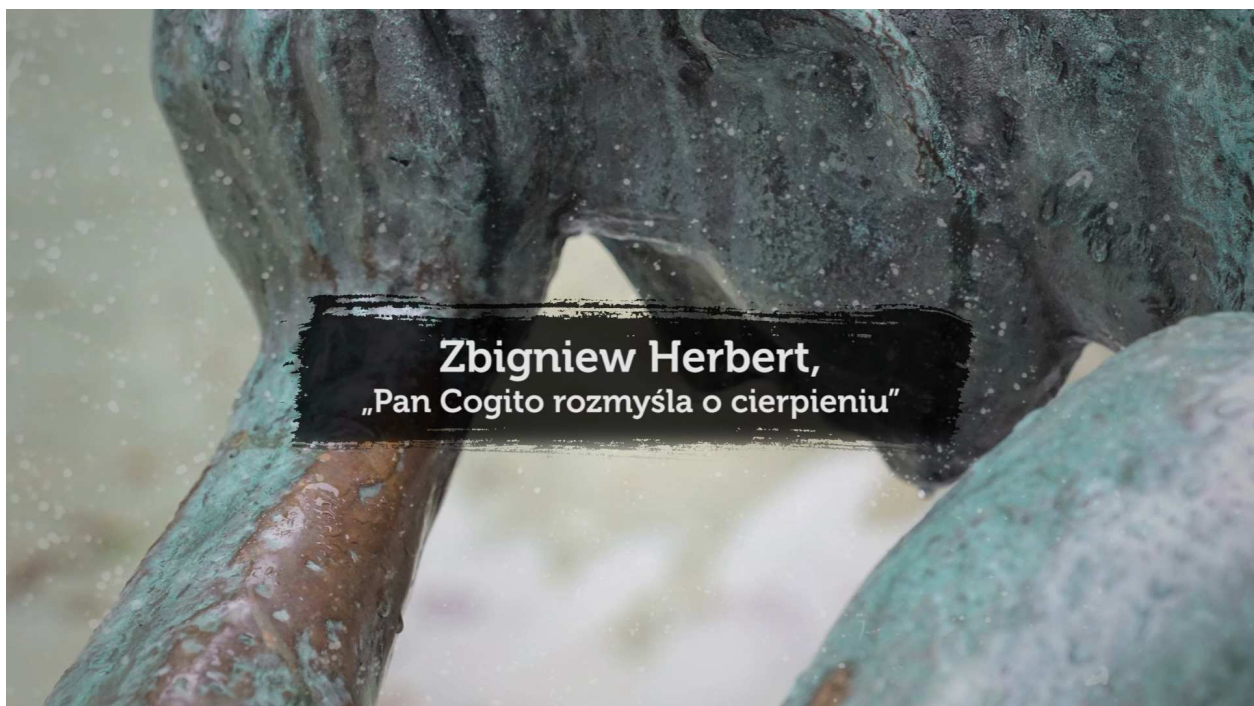
Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem dr. hab. Andrzeja Franaszka. Rozważ, w jaki sposób cierpienie wpłynęło na twórczość Zbigniewa Herberta. Sformułuj odpowiedź pisemną.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R1GGRa8hdCBqg>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem: Zbigniew Herbert, Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu.

Zbigniew Herbert

” *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*

Wszystkie próby oddalenia
tak zwanego kielicha goryczy –
przez refleksję
opętańczą akcję na rzecz bezdomnych kotów
głęboki oddech
religię –
zawiodły

należy zgodzić się
pochylić łagodnie głowę
nie załamywać rąk
posługiwać się cierpieniem w miarę łagodnie
jak protezą
bez fałszywego wstydu
ale także bez pychy

nie wywijać kikutem
nad głowami innych
nie stukać białą laską
w okna sytych

pić wyciąg gorzkich ziół
ale nie do dna
zostawić przezornie
parę łyków na przyszłość

przyjąć
ale równocześnie
wyodrębnić w sobie

i jeśli to jest możliwe
stworzyć z materii cierpienia
rzecz albo osobę

grać
z nim
oczywiście
grać

bawić się z nim
bardzo ostrożnie
jak z chorym dzieckiem
wymuszając w końcu
głupimi sztuczkami
nikły
uśmiech

Źródło: Zbigniew Herbert, *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, oprac. R. Krynicki, Kraków, s. 376–377.

Polecenie 2

Odnosząc się do treści lekcji oraz filmu, odpowiedz na pytanie, czy zgadzasz się ze stwierdzeniem, że „dopiero cierpienie tworzy z człowieka osobę”?

Sprawdź się

” Zbigniew Herbert

Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu

Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu

Wszystkie próby oddalenia

tak zwanego kielicha goryczy –

przez refleksję

opętańczą akcją na rzecz bezdomnych kotów

głęboki oddech

religię –

zawiodły

należy zgodzić się

pochylić łagodnie głowę

nie załamywać rąk

posługiwać się cierpieniem w miarę łagodnie

jak protezę

bez fałszywego wstydu

ale także bez pychy

nie wywijać kikutem

nad głowami innych

nie stukać białą laską

w okna sytych

pić wyciąg gorzkich ziół

ale nie do dna

zostawić przezornie
parę łyków na przyszłość

przyjąć
ale równocześnie
wyodrębnić w sobie
i jeśli to jest możliwe
stworzyć z materii cierpienia
rzecz albo osobę

grać
z nim
oczywiście
grać

bawić się z nim
bardzo ostrożnie
jak z chorym dzieckiem
wymuszając w końcu
głupimi sztuczkami
nikły
uśmiech

Źródło: Zbigniew Herbert, *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, oprac. R. Krynicki, Kraków, s. 376–377.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Opisz wizerunki cierpiących w wierszu i ich podobieństwa. Co oprócz cierpienia łączy te postacie?

Ćwiczenie 2

Na podstawie wiersza sformułuj prawa zdrowego rozsądku, które mogłyby służyć jako sposób na osvajanie cierpienia przez człowieka.

Ćwiczenie 3

Zaznacz P, jeśli sformułowanie jest zgodne z wymową wiersza Zbigniewa Herberta *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*, a F - jeśli nie jest.

Sformułowanie o wierszu	Prawda	Fałsz
<i>Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu</i>		
W wierszu <i>Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu</i> Zbigniew Herbert posłużył się prostym stylem, ale również metaforami.	☐	☐
Pan Cogito staje się osobą w relacji do świata, innego człowieka, zmarłych przodków, Boga, kultury.	☐	☐
Wiersz <i>Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu</i> jest poetyckim komentarzem do wybranych dzieł malarskich.	☐	☐
Pan Cogito jest rzeczywistą cierpiącą osobą, decydującą	☐	☐

o tym, co znajduje się
poza nim.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj opracowane na podstawie wiersza wnioski do pytań.

Cierpienie jest częścią naszego życia, trzeba się z nim oswoić, nauczyć się z nim trwać.,
Częściowo w walce z cierpieniem pomagają religia, działalność filantropijna, medytacja.,
O cierpieniu rozważa Pan Cogito, czyli Pan Myślę, jego mówienie jest refleksyjne., Przed
cierpieniem nie ma ucieczki, dotyczy wszystkich ludzi i jest ponad czasem.

Jakie refleksje o cierpieniu wynikają z wiersza?	
Kogo cierpienie dotyczy?	
Jak cierpienie postrzega poeta?	
Jak poeta mówi o cierpieniu?	

Ćwiczenie 5

Rozważ na podstawie wiersza, jakie działania i postawy ludzkie stanowią namiastkę walki z cierpieniem.

Ćwiczenie 6

Strofy trzecia i czwarta to poetycka próba przedstawienia *protez cierpienia* – fizycznych sposobów jego osvajania. Porównaj obrazowanie poetyckie z dziełem Pietera Bruegla *Kalecy* lub z innym, przedstawiającym cierpienie.

Pieter Bruegel Starszy, *Kalecy*, 1568

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ćwiczenie 7

Trzy strofy zamykające wiersz to figura przeistoczenia – w pewnym sensie chrześcijańska – Jezus przemienił wodę, chleb jako ciało. Zinterpretuj wiersz i motyw cierpienia w kontekście biblijnym.

Ćwiczenie 8

Rozszyfruj metaforę „*kielich goryczy*”. W jakim celu została ona zastosowana w wierszu Zbigniewa Herberta? Porównaj ją z fragmentem „*pić wyciąg z gorzkich ziół*”

Ćwiczenie 9

Pokora i bunt to dwie postawy wobec cierpienia, między którymi dokonuje wyboru Pan Cogito. Rozstrzygnij ten wybór. Sformułuj argumenty uzasadniające twoją odpowiedź.

Ćwiczenie 10

Dobierz do postaci poetyckiej nazwanej przez Zbigniewa Herberta Pan Cogito odpowiadające jej określenia spośród podanych. Dokończ zdanie:

Pan Cogito to człowiek myślący, ponieważ...

- ma głębokie poczucie moralności i etycznej odpowiedzialności.
- reprezentuje świat wartości przestarzałych.
- ma zawsze rację.
- intelektualista, który komentuje rzeczywistość.
- wątpiący, zadaje pytania i szuka odpowiedzi.

Ćwiczenie 11

Zapoznaj się z wierszem *Modlitwa Pana Cogito podróżnika*. W wypowiedzi argumentacyjnej porównaj postawę poety wobec rzeczywistości w tym utworze oraz w wierszu *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*.

” Zbigniew Herbert

Modlitwa Pana Cogito podróżnika

Panie

dziękuję Ci że stworzyłeś świat piękny i bardzo różny

a także za to że pozwoliłeś mi w niewyczerpanej
dobroci Twojej być w miejscach które nie były
miejscami mojej codziennej udręki

– że nocą w Tarquinii leżałem na placu przy studni
i spiż rozkołysany obwieszcział z wieży Twój gniew
lub wybaczenie

a mały osioł na wyspie Korkyra śpiewał mi ze swoich
niepojętych miechów płuc melancholię
krajobrazu

i w brzydkim mieście Manchester odkryłem ludzi
dobrych i rozumnych

natura powtarzała swoje mądre tautologie: las był
lasem morze morzem skała skałą

gwiazdy krążyły i było jak być powinno – Iovis
omnia plena

- wybacz - że myślałem tylko o sobie gdy życie
innych okrutnie nieodwracalnie krążyło wokół
mnie jak wielki astrologiczny zegar u świętego
Piotra w Beauvais

że byłem leniwy roztargniony zbyt ostrożny
w labiryntach i grotach

a także wybacz że nie walczyłem jak lord Byron
o szczęście ludów podbitych i oglądałem tylko
wschody księżyca i muzea

- dziękuję Ci że dzieła stworzone ku chwale Twojej
udzieliły mi cząstki swojej tajemnicy i w wielkiej
zarozumiałości pomyślałem że Ducio van Eyck
Bellini malowali także dla mnie

a także Akropol którego nigdy nie zrozumiałem do
końca cierpliwie odrywał przede mną okaleczone
ciało

- proszę Cię żebyś wynagrodził siwego staruszka
który nie proszony przyniósł mi owoce ze swego
ogrodu na spalonej słońcem ojczystej wyspie syna
Laertesa

a także Miss Helen z mglistej wysepki Mull na
Hebrydach za to że przyjęła mnie po grecku i prosiła
żeby w nocy zostawić w oknie wychodzącym na

Holy Iona zapaloną lampę aby światła ziemi
pozdrawiały się

a także tych wszystkich którzy wskazywali mi drogę
i mówili kato kyrie kato

i żebyś miał w swej opiece Mamę ze Spoleto
Spiridiona z Paxos dobrego studenta z Berlina który
wybawił mnie z opresji a potem nieoczekiwanie
spotkany w Arizonie wiózł mnie do Wielkiego
Kanionu który jest jak sto tysięcy katedr zwróconych
głową w dół

– pozwól o Panie abym nie myślał o moich
wodnistookich szarych niemądrych prześladowcach
kiedy słońce schodzi w Morze Jońskie prawdziwie
nieopisane

żebym rozumiał innych ludzi inne języki inne
cierpienia

a nade wszystko żebym był pokorny to znaczy ten
który pragnie źródła

dziękuję Ci Panie że stworzyłeś świat piękny i różny

a jeśli jest to Twoje uwodzenie jestem uwiedziony na
zawsze i bez wybaczenia

Ćwiczenie 12

Rozważ wybrany problem (od 1. do 4.) w wypowiedzi argumentacyjnej. Użyj w niej różnych rodzajów argumentów, w tym odwołujących się do namiętności, groźby i następstw.

1. Pycha i wstyd to znaki bezradności, niezgody na to, kim się jest.
2. Pycha pozornie nas wywyższa, wstyd pozornie poniża.
3. Wobec cierpienia należy zachować cierpliwość.
4. W życiu zwyciężają tylko cierpliwi.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: Język polski

Temat: Poezja Zbigniewa Herberta wobec cierpienia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

7. Kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także ich wzajemnej korespondencji.

8. Kształcenie umiejętności świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym.

III. Tworzenie wypowiedzi.

3. Kształcenie umiejętności formułowania i uzasadniania sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie,

inwersje) oddziałują na odbiorcę;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje wpływ zmagania Zbigniewa Herberta z wewnętrznym bólem istnienia na jego twórczość;
- interpretuje wiersz *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu* w funkcjonalnych kontekstach (np.: biograficznym, malarskim, biblijnym);
- formułuje rozważania na temat problematyki cierpienia w literaturze i sztuce.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- podająca;
- z użyciem e-podręcznika;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza).

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat empatii. Pyta o znaczenie wyrazu i sytuacji życiowe, które wymagają postawy współodczuwania. Uczniowie wymieniają się swoimi spostrzeżeniami na ten temat.

2. Nauczyciel zadaje pytania:

- Czy możliwe jest lekceważenie cierpienia?
- Czy da się uniknąć cierpienia?
- Jak zachować się w sytuacji, gdy cierpienie dotyka nas bezpośrednio lub kogoś z najbliższego otoczenia?

Uczniowie po chwili zastanowienia udzielają odpowiedzi na postawione pytania. Mówią o swoim rozumieniu cierpienia i postawach zajmowanych w sytuacjach doznawanego bólu.

3. Nauczyciel podaje cel i temat zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z wykładem profesora Andrzeja Franaszka (w sekcji: Film). Na jego podstawie rozważają, w jaki sposób cierpienie wpłynęło na twórczość Zbigniewa Herberta. Swoje spostrzeżenia zapisują w formie syntetycznej notatki. Wskazani przez nauczyciela uczniowie odczytują realizacje ćwiczenia.

2. Nauczyciel na podstawie e-materiału zadaje pytanie:

- Czy należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że „dopiero cierpienie tworzy z człowieka osobę”?

Uczniowie odnosząc się do treści lekcji oraz filmu, udzielają odpowiedzi na pytanie. Nauczyciel komentuje i ocenia wypowiedzi wybranych uczestników zajęć.

3. Uczniowie interpretują wiersz Zbigniewa Herberta *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*. Samodzielnie wykonują ćwiczenia zamieszczone w e-materiale: 1,

3-9.

Po wykonaniu ćwiczenia uczniowie zapoznają się z odpowiedziami zawartymi w e-materiale. Nauczyciel kontroluje przebieg i jakość realizacji tej części zajęć.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie na podstawie wiersza formułują prawa zdrowego rozsądku, które mogłyby służyć jako sposób na oswojenie cierpienia przez człowieka. Zapisują je na tablicy i uzupełniają propozycjami zamieszczonymi w e-materiale (ćwiczenie 2.). Dyskutują o nich, analizując ich skuteczność.

PRAWA ZDROWEGO ROZSĄDKU:

- Zachowaj dystans.
  - Zaakceptuj rzeczywistość.
  - Zapanuj nad swoimi emocjami.
  - Oswajaj się z cierpieniem.
  - Nie manifestuj cierpienia przed innymi.
  - Nie popadaj w zwątpienie, rozpacz.
  - Naucz się żyć z cierpieniem.
  - Nie wstydz się choroby, ułomności.
  - Dbaj o siebie.
2. Uczniowie dobierają do postaci poetyckiej nazwanej przez Zbigniewa Herberta Pan Cogito odpowiadające jej określenia spośród podanych (ćwiczenie 10.). Po wykonaniu ćwiczenia zapoznają się z odpowiedziami zamieszczonymi w e-materiale i komentują swoje odpowiedzi.
  3. Uczniowie zapoznają się z wierszem *Modlitwa Pana Cogito podróżnika* i w wypowiedzi argumentacyjnej porównują postawę poety wobec rzeczywistości wyrażoną w tym utworze oraz w wierszu *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu* (ćwiczenie 11.).

Praca domowa:

W ramach pracy domowej uczniowie wykonują ćwiczenie 12.

Etapy postępowania. Uczniowie:

1. przygotowują się do napisania wypracowania (rozprawka dotycząca wiersza ze wskazówką interpretacyjną). Wybierają problem, rozważają jego sens i formułują argumenty, przygotowują się do napisania wypowiedzi argumentacyjnej. Gromadzą różne rodzaje argumentów, w tym odwołujące się do namiętności, groźby i następstw;
2. zapoznają się z zamieszczonymi w ćwiczeniu wskazówkami dotyczącymi zasad tworzenia rozprawki. Wybierają zagadnienie, ustalają stanowisko, formułują tezę i redagują argumenty, którymi ją uzasadniają;
3. tworzą spójną wypowiedź argumentacyjną.

Materiały pomocnicze:

Andrzej Franaszek, *Herbert. Biografia I: Niepokój*, Kraków 2018.

Andrzej Franaszek, *Herbert. Biografia II: Pan Cogito*, Kraków 2018.

Julia Hartwig, *Wybrańcy losu*, Warszawa 2006.

Obywatel poeta. Herbert, reż. Jerzy Zalewski, 2000. Film dokumentalny dostępny na platformie: Vod.Tvp.pl

Ryszard Przybylski, *To jest klasycyzm*, Warszawa 1979.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.

